

**KAMIL ZEIDLER, ZABYTKI – PRAWO I PRAKTYKA,
WYDAWNICTWO UNIwersYTETU GDAŃSKIEGO, GDAŃSK-
WARSZAWA 2017**

KATARZYNA STANIK-FILIPOWSKA

W 2018 r. będziemy obchodzić wiele jubileuszy, które wiążą się z dziedzictwem kultury. Przede wszystkim w bieżącym roku przypada stulecie pierwszej regulacji prawnej z zakresu ochrony zabytków w niepodległej Polsce, tj. dekretu Rady Regencyjnej z dnia 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury (Dz. Pr.P.P. Nr 16, poz. 36), dziewięćdziesięciolecie zastępującego go rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z mocą ustawy z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 29, poz. 265, ze zm.), a nadto piętnastolecie uchwalenia obowiązującej ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn.: Dz. U. z 2017 r., poz. 2187, ze zm.), która weszła w życie dnia 17 listopada 2003 roku. Na uwadze trzeba mieć również fakt, że rok 2018 został ustanowiony Europejskim Rokiem Dziedzictwa Kulturowego.

W związku z tym niewątpliwie niejednokrotnie będą podnoszone kwestie ocen prawidłowości obowiązujących rozwiązań, w tym regulacji prawnych z zakresu zarówno szeroko pojętego dziedzictwa kultury, jak i odnoszących się szczegółowo do zabytków, z uwzględnieniem formułowanych postulatów *de lege ferenda*. Powyższe rocznice determinują bowiem w sposób szczególny konieczność podjęcia szerokiej dyskusji w kontekście doskonalenia systemu prawnej ochrony zabytków, rozwijania istniejących i podejmowania nowych instrumentów ochronnych, prowadzenia interdyscyplinarnych badań i działań zespolonych na wielu płaszczyznach, także pozaprawnych, w ramach prawa krajowego, europejskiego oraz międzynarodowego. Ważne jest przy tym, aby takie rozważania nie zamykały się w kręgu doktryny, ale były podejmowane wspólnie z praktykami oraz właścicielami i posiadaczami zabytków, a także *de facto* z każdym, ponieważ to my – Naród Polski – zobligowani jesteśmy do tego, aby przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku, jak stanowi preambuła Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.) i o czym przypomina Autor recenzowanej książki.

W tym kontekście nasuwa się wiele pytań. Na ile samo społeczeństwo jest świadome spoczywającego na nim obowiązku? Jak postrzega potrzeby ochrony dziedzictwa kultury? Czy nie uznaje, że w tym zakresie obowiązki powinny spoczywać głównie na państwie? Czy przy zestawieniu interesu indywidualnego z interesem społecznym w zakresie ochrony dziedzictwa jako dobra wspólnego ma pełną świadomość znaczenia tych dóbr w szerokim kontekście prawa polskiego, europejskiego i międzynarodowego, w tym faktu, że dobra te, a przede wszystkim zabytki, stanowią wyraz historycznej ciągłości i tożsamości? W ramach tych płaszczyzn ogromną rolę odgrywa doktryna, która, wskazując kierunki, może pozytywnie wpływać na tworzenie i stosowanie prawa, co przekłada się bezpośrednio na praktykę.

Z całą pewnością w ramy budowania ocen, dokonywania porównań i stawiania pytań o stan i perspektywy – a nadto kierunek potrzebnych zmian na płaszczyźnie regulacji prawnych z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kultury, w tym regulacji dotyczących zabytków, a także wymagań stosowania prawa w praktyce i kształtowania w tym obszarze właściwych postaw społecznych – wpisuje się opublikowana w ostatnim czasie przez Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego książka profesora Kamila Zeidlera pt. *Zabytki – prawo i praktyka*.

Publikację tę, z uwagi na jej formułę, w mojej ocenie należy uznać za pewne novum na rynku wydawniczym. Składa się ona bowiem w całości, co zaznaczone jest bezpośrednio w *Przedmowie*, łącznie z 77 (wybranych przez Autora spośród ponad 100) artykułów naukowych i popularnonaukowych opublikowanych przez Niego (także we współautorstwie) na przestrzeni ostatnich 15 lat w różnych monografiach, czasopismach naukowych, a także w prasie – dziennikach, tygodnikach czy miesięcznikach. Dodatkowo, co wyjaśnione jest w nocie edytorskiej, na potrzeby tej publikacji wszystkie teksty zostały poddane ponownej redakcji pod względem językowym i formalnym, ale bez ingerencji w warstwę merytoryczną. Jako całość książka ta została też poddana recenzji wydawniczej, w której bardzo pochlebną rekomendację wystawił jej już prof. dr hab. Stanisław Waltoś (fragment recenzji znajduje się na okładce).

Wybór tych tekstów, kolejność ich zamieszczenia i ujęcie zbiorczo w jednej publikacji, podzielonej na dwie główne części, tj. pierwszą – zawierającą artykuły naukowe w podziale tematycznym na sześć rozdziałów – i drugą – składającą się z zebranych artykułów popularnonaukowych, stanowi w istocie ujęcie systemowe problematyki dziedzictwa kultury. Przyjęta formuła kolejnych artykułów stwarza czytelnikowi możliwość bardzo szerokiego spojrzenia na wielorakie aspekty zagadnień związanych z zasobem dziedzictwa kultury, doceniając w tym zakresie także bardzo szeroką płaszczyznę badawczą podejmowaną na przestrzeni lat przez Autora.

W książce uwypuklona została (zwłaszcza w pierwszej części) problematyka ochrony zasobu kulturowego, szczególnie w odniesieniu do zabytków, jej skuteczności i zagrożeń, odnoszona do przypadków hard case. Autor stawia pytania i formułuje liczne postulaty *de lege ferenda*. Nie umyka przy tym problematyka zarządzania, odpowiedzialności, zabezpieczenia czy ubezpieczenia, edukacji, jak również zjawisk patologii (zarówno z punktu widzenia przyczyn pierwotnych, w szczególności luzów decyzyjnych, jak i wtórnych, opartych na tzw. czynniku ludzkim). W tej jednej publikacji każdy z czytelników, bez znaczenia, czy to teoretyk, praktyk, właściciel/posiadacz zabytku, czy chociażby osoba niezaangażowana emocjonalnie w ten obszar badawczy, ma możliwość dostrzeżenia (a jest to bardzo cenne i ma kluczowe znaczenie), jak szeroki wachlarz zagadnień wiąże się z problematyką dziedzictwa kultury, o jakim ładunku aksjologicznym i nie(d)ocenionej doniosłości prawnej oraz społecznej. Wszystko to zaś jest ujęte w sposób syntetyczny i przemyślany.

W błędzie zatem będzie ten, kto uzna, że tej książki nie można poddać recenzji jako stanowiącej odrębną całość. Należy bowiem z całą stanowczością stwierdzić, że chociaż artykuły te zarówno z części naukowej, jak i popularnonaukowej są doktrynie i praktyce szeroko znane, wcześniej też recenzowane naukowo bądź poddane ocenie chociażby *ad hoc* przez czytelników, to z całą pewnością poruszane w nich kwestie odczytuje się jakby na nowo, czemu sprzyja ich usystematyzowanie i powiązanie tematyczne. Dzięki takiemu zabiegowi mamy możliwość śledzenia ciągłości przyjmowanych czy zmieniających się na przestrzeni lat rozwiązań, doświadczeń i poglądów oraz ocen Autora w danym obszarze. W ramach spisu źródeł podane są oczywiście pierwotne publikatory, stąd też czytelnik uważnie winien śledzić podjętą tematykę w zestawieniu zarówno z ówczesnym stanem prawnym, jak i aktualnym.

W ramach części pierwszej (46 artykułów naukowych) wprowadzone rozdziały jasno porządkują poruszane zagadnienia – począwszy od ogólnych, czyli wskazania węzłowych problemów, z uwzględnieniem rysu historycznego, porządkowaniem definicji i pojęć, uwypukleniem sporu wartości i o wartości (także na płaszczyźnie stosowania prawa), a także z odniesieniem się (wraz z konkretnymi postulatami) do organizacji organów ochrony zabytków. Ponadto, co niezmiernie istotne, podjęte rozważania dotyczą poszukiwania miejsca dla dziedzictwa kultury, w tym jako odrębnej gałęzi w ramach systemu prawa, przy jednoczesnym rozważaniu w tym kontekście pojęcia interdyscyplinarnej dziedziny prawa. Kolejne rozdziały uwypuklają szeroki zakres przedmiotowy regulacji prawnych w obszarze prawa ochrony dziedzictwa kultury, a w szczególności zabytków i ujęcia ich z punktu widzenia regulacji prawa administracyjnego, cywilnego, karnego czy praw człowieka. Następnie bardzo dokładnie przedstawiony jest kontekst międzynarodowych i europejskich regulacji ochronnych, uwzględniający także wpływ tych regulacji na ustawodawstwo wewnętrzne, problemów implementacyjnych i znaczeniowych. Część ta kończy się ważką problematyką rewindykacji z uwzględnieniem tła relacji zarówno historycznych, jak i politycznych. Każdy z artykułów w tej części książki oparty jest na pogłębionej analizie dokonanej przez Autora z zastosowaniem wymaganej aparatury pojęciowej z zakresu podejmowanego obszaru regulacji, a dodatkowo poszerzony o głębokie podstawy teoretycznoprawne, doktrynalne oraz filozoficzne, przy uwzględnieniu przeprowadzonych

przez Autora badań prawnoporównawczych, kończących się sformułowanymi postulatami *de lege ferenda*.

Część drugą stanowi natomiast 31 artykułów popularnonaukowych, zestawionych według chronologii ich publikacji z okresu 2004-2017. Służą one przede wszystkim bieżącemu (na przestrzeni kolejnych lat) komentowaniu zmian w prawie z zakresu ochrony zabytków oraz rozwiązywaniu problemów praktycznych. W przeważającej mierze w artykułach tych przewijają się *case study*, które stanowią przyczynek do szerszej kontekstowo dyskusji nad skutecznością i potrzebą zmian regulacji prawnych, postrzegania i wykorzystywania ich w praktyce. Powyższe nie ogranicza się do ram systemu prawa wewnętrznego, ale obejmuje także obowiązujące regulacje międzynarodowe, które niestety nie uchroniły przed zniszczeniem cennych zabytków poszczególnych narodów, stanowiących dziedzictwo ludzkości.

Książka ta bez wątpienia jest źródłem wielu inspiracji naukowych, prowokuje na wielu płaszczyznach do pogłębionej dyskusji, co jest niezwykle cenne, zwłaszcza w przededniu obchodów wskazanych na wstępie jubileuszy. Po jej lekturze z punktu widzenia prawa i praktyki rodzi się nadto pytanie, czy prawo ochrony dziedzictwa kultury podąża w istocie za zmianami społeczno-gospodarczymi i czy za stosowaną praktyką stoi prawo.

Niewątpliwie bardzo dużą zaletą tej książki jest doskonały warsztat pisarski Autora. Język jest zrozumiały i przejrzysty, dzięki czemu poruszane zagadnienia o bardzo różnym ciężarze gatunkowym, w tym przywołane przypadki *hard case*, są przedstawiane jednakowo klarownie i przystępnie. Dodatkowo przy artykułach popularnonaukowych język jest odczuwalnie prostszy, w odpowiednich momentach o zabarwieniu lekko żartobliwym, co sprzyja zrozumieniu treściowemu tekstu i lepszemu zapamiętaniu poruszanych w nim zagadnień. Solidna podstawa bibliograficzna, analiza źródeł prawa i orzecznictwa, wsparta bardzo rzetelną redakcją, bez wątpienia wzmacnia jeszcze dodatkowo zalety tej publikacji. *Zabytki – prawo i praktyka* to książka, która z całą pewnością zasługuje na ogromne uznanie, a nadto nie umknie na półce uwadze czytelnika, ponieważ okładka, z uwzględnieniem motywu *ex librisu* Kamila Zeidlera, doskonale współgra z poruszaną w niej problematyką, stanowiąc znakomitą całość.

KATARZYNA STANIK-FILIPOWSKA

doktor nauk prawnych (UMCS w Lublinie), radca prawny, adiunkt w Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej im. J. Zamoyskiego w Zamościu. W ramach pracy naukowej koncentruje się na problematyce prawnej ochrony zabytków, prawa budowlanego, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz prawa ochrony środowiska, natomiast w zakresie praktyki zawodowej zajmuje się w szczególności prawem gospodarczym, cywilnym, administracyjnym i prawem nieruchomości.